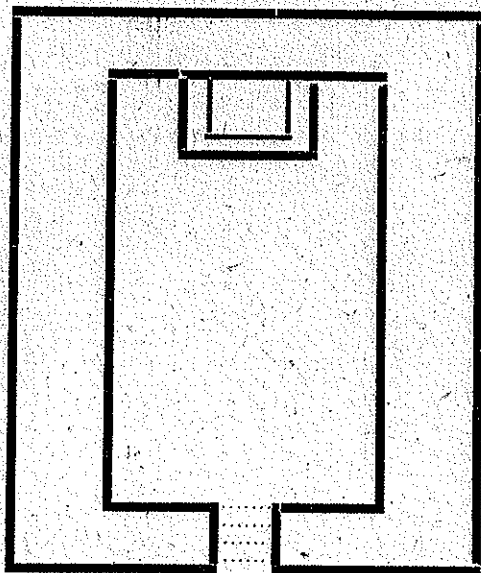

BIVŠA CRKVICA SVETOGA JURE NA NAJVIŠEM VRHU BOKOVA (1762 m)

Ono što čovjek donedavno nije mogao ni u snu pomisliti, to je danas stvarnost: na jedan od najviših planinskih vrhova u Hrvatskoj, na Svetoga Juru na Biokovu (1762 m), od ljeta 1965. godine čovjek može lijepo doći sjedeći u automobilu! 1964. g. je, naime, započeo, a ove godine dovršen biokovski autoput s ciljem, da se na Sv. Juri može podići relejna postaja zagrebačke televizije.¹⁾ U tu je svrhu dne 4. X t. g., baš na blagdan najvećega ljubitelja Božje prirode sv. Franje Asiškoga — uz pristanak crkvenih vlasti — srušena stara crkvice sv. Jure na

*Plan crkvice Sv. Jure na Biokovu
(1:100)*

istome vrhu s tim da se do početka kolovoza 1966. sagradi nova nešto podalje, ali na istoj „Glavici“, na kojoj će se podići suvremena zdanja za potrebe TV u Hrvatskoj.

Smatram potrebitim ovdje se osvrnuti na tu bivšu staru staru crkvicu, koja je kroz stoljeća časno vršila svoju ulogu, te osobito na svoj god, 31. VIII, k sebi privlačila brojne hodočasnike, koji su rado prevaljivali taj teški put da od Sveca-viteza traže pomoć i utjehu.

Crkvice je piscu ovih redaka bila odavno dobro poznata, jer se je triput k njoj penjao: 22. VII 1940, 31. VIII 1958 i 8. VII 1959. Pošto o crkvici dosada nije bilo posebno pisano,²⁾ i pošto prije njezina rušenja crkvice nije bila stručno snimljena ni ocjenjena, ovdje ću prema sačuvanim bilješkama s moga posljednjega hodočašća uz nekoliko povijesnih crtica donijeti i kratki opis porušene crkvice.

1) Novi put kroz Biokovo od Staze (prijevoj na cesti Makarska-Kozica) do Sv. Jure dug je 15 km.

2) U novijoj literaturi crkvicu tek kratko spominju: Alačević N., Slavni i zaslužni muževi — Makarska i Primorje — Izlet na Biokovo, Split, 1910, 98; Kaer P., Makarska i Primorje, Rijeka, 1914, 9, i dr.

1. CRKVICA SV. JURE

Poslije dolaska Hrvata na Jadran Biokovo se spominje, koliko je poznato, prvi put u doba hrvatskoga kneza Branimira 887 g., i to kao *Mons Sclavorum*, a glavni grad pod njim Makarska, ondašnji Makar, kao *Mucules*.³⁾ Crkvice se na vrhu Biokova spominje tek 1640 g., i to izričito kao „crkva posvećena sv. Juri“.⁴⁾

Naravno, da je crkvice morala postojati i otprije. Možda već iz doba konačnoga pokrštenja Neretvana krajem 9. stoljeća. U našoj nauci postoji mišljenje, da je u dalekoj poganskoj prošlosti najviši vrh Biokova bio posvećen kultu zmije, pa da je kasnije kristijaniziran kultom sv. Jure.⁵⁾ Ima i drugo mišljenje, da su naši stari, dok su još bili pogani i u vjeri dualisti, dva najviša vrha Biokova, Sv. Juru (1762 m) i Sv. Iliju (1640 m), posvetili: prvoga bogu tame, a drugoga bogu svjetlosti, koje su poslije pokrštenja zamijenili štovanjem spomenutih kršćanskih svetaca na tim vrhuncima.⁶⁾ Bilo kako bilo, sudeći po natpisu, što se je u crkvici sačuvao, a koji će na svoje vrijeme biti objavljen, crkvice tu postoji već od srednjega vijeka.

Crkvice je kroz stoljeća bez sumnje bila više puta obnavljana. Tako znamo da ju je u 17. st., vjerojatno poslije kandijskoga rata (1645—1669)⁷⁾ a svakako prije 31. VIII

3) Rački F., *Documenta historiae croaticae periodum antiquam illustrantia*, Zagreb, 1877, 374.

4) Vidi naprijed 2. Povijesna svjedočanstva o crkvici, b.

5) Ferri R., *Prilog poznavanju ilirske mitologije*, ANALI HIST. INSTITUTA U DUBROVNIKU, II, Dubrovnik, 1953, 421.

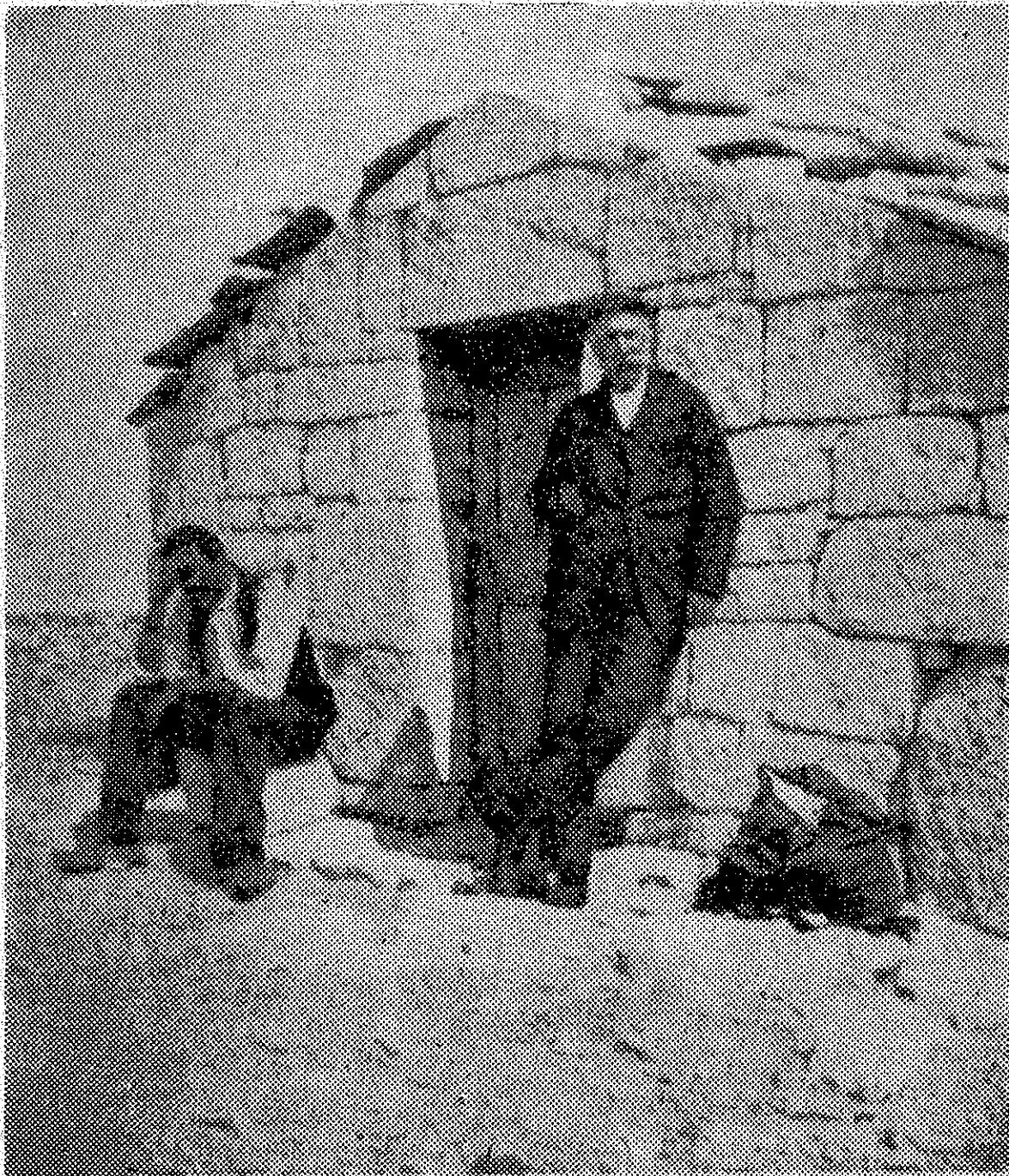
6) Pilar I., *O dualizmu u vjeri starih Slavena*, ZBORNIK ZA NARODNI ŽIVOT I OBICAJE J. S., Zagreb, 1931. — Vrhunac Sv. Ilija diže se iznad Baške Vode. Na njemu su oko 1896. seljaci Basta sagradili zidove kapelice (3x2 m²), koju su 1914. pokrili. Na Sv. Iliju 1914. i 1915. župnik fra Božidar Bušelić rekao je tu sv. misu, ali već na jesen 1915. kapelica se srušila.

7) Primorski političar i književnik Stjepan Ivičević (1801—1871) je držao, da je crkvice sagrađena bila 1646. kada je Makarsko primorje diglo ustanak protiv Turaka pod vodstvom biskupa fra Petra Kačića i podložilo se Veneciji. U pjesmi u čast biskupskoga posvećenja Vinke Cima Ivičević pjeva:

... „Pod prilikom Jurja Vojevode
Makarani poštovaše mene:
Toj prilici na vrhu planine
Crkvicu sagrađiv te godine“. (tj. 1646).

Navedene stihove pjesnik komentira u bilješci: „Ova crkvice sjedi na vrh vrha Biokova. I budući ondi studeno i usred ljeta, oblazenje te crkve običavalo je biti 31. kolovoza. Sada je ona prilika prenesena u selo Tučepe na kraj mora, tri milje na istok Makarske“. (Ivičević Krunoslav (Stjepan), *Presvitlomu Vinki Cima... pjesma pučka*, Zadar, 1857, 13, 25—26). To je sredovječna crkvice sv. Jurja kod hotela „Jadran“, koja je kao spomenik kulture pod zaštitom države. Danas u njoj više nema one stare slike sv. Jure s Biokova, koju spominje Ivičević.

1671. obnovio ondašnji kapelan Slivna Imotskoga fra Brno Kunić († 24. I 1684. u Sumartinu na Braču). Kunić je zabilježio, kako se je na sami blagdan biokovskoga sv. Jure 31. VIII 1671 popelo na vrh Biokova šest franjevac, i to po-

Crkvića Sv. Jure oko 1907. g.

(Foto M. Kleiber)

imence: vikar makarskoga biskupa fra Marijana Lišnjića (1609—1686) fra Petar Vuković, makarski gvardijan fra Frano Nimičić rodom iz Velikoga Brda, fra Stipan Cetinjnin, fra Mijo Čelanović, fra Šimun Ribarović rodom iz Ba-

sta († 10. I 1691. u Sumartinu) i spomenuti Kunić, tadašnji kapelan Vrdola.⁸⁾ Tom su prilikom donijeli svete relikvije u novu crkvicu i postavili ih u oltar, ali „u kašu drvenu, tako se dogodi“, kaže Kunić.⁹⁾

Nedavno porušena crkvica bila je iz novijega doba, ili bolje, ona je na starim temeljima bila obnovljena poslije 1907, kako se to vidi, ako se usporede priložene dvije fotografije.¹⁰⁾ Dimenzije srušene crkvice bile su slijedeće: izvana dužina 4,97 m, širina 4 m, visina (bez podatka!); iznutra dužina 3,57 m, širina 2,47, visina 2,10 m. Prema tome zidovi su crkvice bili široki 70 i 75 cm. Površina poda crkvice iznutra iznosila je samo 8,7 m².

Dok je pređašnja crkvica — čini se — bila suhozidina,¹¹⁾ dotle je srušena crkvica bila građena od kamena u kreću. Krov joj je bio iznutra od kamenoga bačvastoga svoda, a izvana od cementa. Starija je crkvica bila pokrivena pločom, pa je imala sve karakteristike skromne pučke arhitekture biokovskoga područja. Da uzmogne lakše odoljeti atmosferskim nepogodama, koje vladaju na tolikoj visini, crkvica je bila vrlo niska i uz to još nekih 40 cm ukopana u zemlju. Nije imala nikakova drugoga otvora osim vrata, koja su gledala prema jugu.

U crkvici je uza sjeverni zid bio naslonjen minijturni oltarić s menzom od neke tri ploče, koje su stvarale površinu od samih 100 x 48 cm. Na vrhu je kapelice bio nekoć postavljen metalni križ, koji je vrijeme srušilo. Na križu je natpis: SVETI JURO — DAROVALI PRILIKOM SVOG POSJETA NA SV. JURAJ DRUŠTVO PLANINARA ZA BiH IZ ZAVIDOVIĆA — 26. 6. 1933.

Crkvica sv. Jure na vrhu Biokova bila je kroz vjekove cilj hodočašća, osobito na 31. kolovoza, kada se sigurno već od 1671. g. slavi sv. Jure na Biokovu, jer je 23. IV taj najviši vrh nad hrvatskom obalom Jadrana redovito nepristupačan radi leda i snijega. Do pred prvi svjetski rat (1914—1918) znalo je gore biti toga dana do tisuću hodočasnika.¹¹⁾ Dne 31. VIII 1958. bilo nas je 4 svećenika, oko 400 hodočasnika, od kojih je 80 primilo sv. pričest, i to većina držeći se starog euharistijskog posta, što je na toj visini značilo i te kakovu žrtvu! Istoga dana 50 godina prije (1908) onda-

8) Staro zajedničko ime za današnju Župu (Vrhdol Donji) i Krstatice (Vrhdol Gornji).

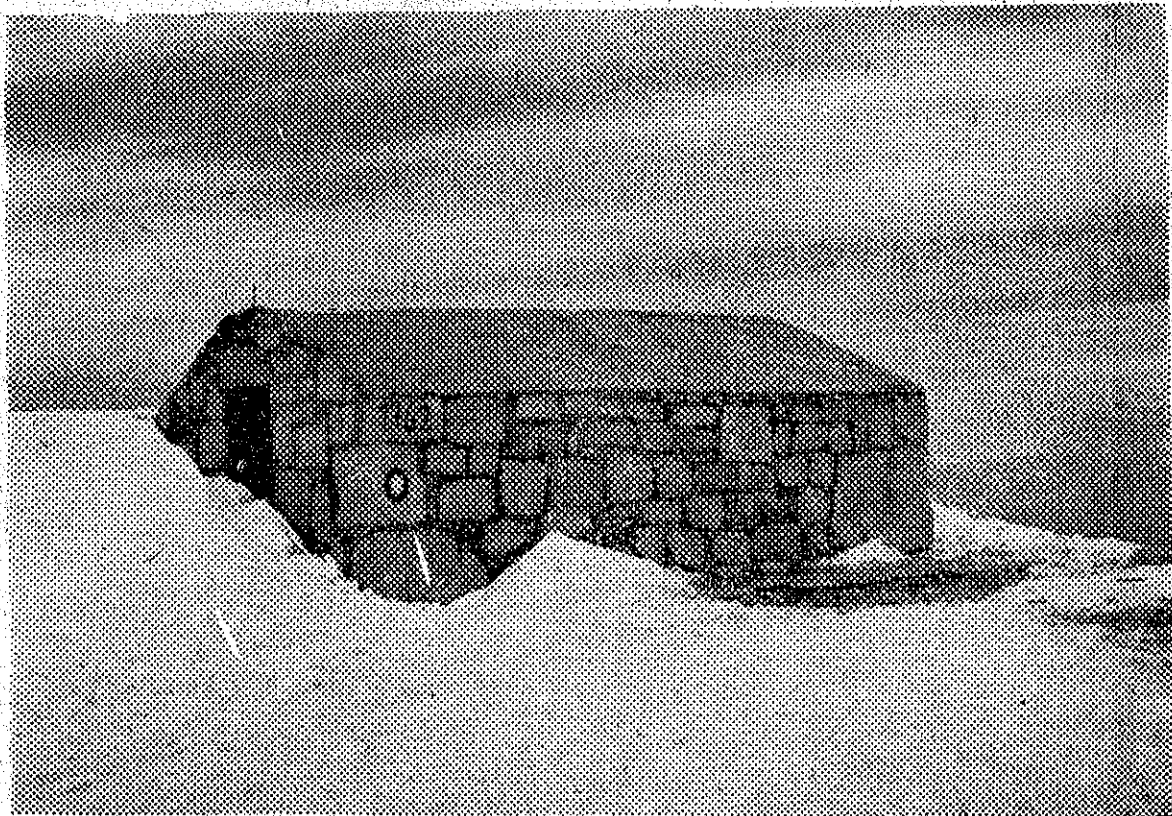
9) V. naprijed 2. Povijesna svjedočanstva, b.

10) Fotografija iz 1907—8. g. objavljena kod Kaera, n. d., 9.

11) Alačević, n. d., 98.

šnji mladi pomoćni biskup u Makarskoj dr Juraj Carić († 1921) popeo se na vrh Biokova i tu odslužio sv. Misu. Biskupa su tada pratili predstavnici vlasti i prosvjete.¹²⁾

Između vjernika Sv. Juri hodočaste osobito oni, koje snađe kakova teška nevolja. To je u pravome smislu pokorničko hodočašće, išao gore čovjek s teže primorske strane, ili s kopnene, koja je nešto lakša za uspon. Žrtva je gore izići, ali mnogi vjernici rado podnose tu žrtvu. Oko 1870. g. neka je žena u blagoslovljenome stanju učinila taj teški put i gore kod crkvice rodila zdravo dijete, koje je sama

Crkvice Sv. Jure 23. VI 1957.

(Foto J. Plaček)

sretno kući donijela!¹³⁾ Kroz duge vjekove bez sumnje je bilo mnoštvo divnih primjera vjere i milosti Božje u vezi s tom bivšom crkvicom, ali nam nažalost ti primjeri nisu ostali zabilježeni. Svakako treba spomenuti, što mi je 1961. g. pričala Mara Buljubašić žena Jurina, rođ. Luetić, tada starica od 67 godina, iz Župe Biokovske, pod koju je u crkvenome pogledu spadala naša crkvice: Mara je dotada na 31. VIII na vrhu Biokova bila 41 put! Svakako rekord svoje vrsti!

12) Alačević, n. d., 100.

13) STARINE, Jug. ak., XXIII, Zagreb, 1890, 21.

Spomenuti primjeri žive vjere i ljubavi prema biokovskome sv. Juri — uz mnoštvo drugih nepoznatih — opravdavaju potrebu obnove crkvice i podržavanja njegova štovanja unaprijed u novoj crkvisi, koja će skromno stajati uza svoga novoga susjeda, što će biti visok 70 m. Maleni David i gorostasni Golijat, ali David sa stotinama godina svoje prošlosti!

2. POVIJESNA SVJEDOČANSTVA O CRKVICI

a) Prvi spomen 1640. godine

Fra Pavao Pelicer iz Rovinja, generalni pohoditelj franjevačke provincije Bosne Srebrene 1640. g., opisao je svoje putovanje po tadašnjim bosanskim samostanima u turskome carstvu. Jedan primjerak njegova zanimljiva putopisa nalazi se u rukopisu u franjevačkome samostanu Sumartinu na Braču pod naslovom: „Nobil memoria della visita del Per M. Rdo Paolo di Rouigno Com. in Pruoa de Bos. Argentina, del 1640.“ Opisujući svoj put od Makarske do Vrhodola pisac među ostalim kaže slijedeće:

„Sopra del monte (Biokovo, m. o.), ui è una Chiesa intitolata S. Giorgio, che per uederla si fa una assesa, che chi gli ua una uolta, non gli torna la 2da, questo Veneziano ci uolse andare, e sceso che fù dal monte, riuolto alla chiesa di S. Giorgio disse: a Dio Sueti Giure uech neuidis mene, cio è: a Dio S. Giorgio mai piu mi vedrai.“¹⁴⁾

b) Obnova crkvice prije 31. VIII 1671

Dokumenat o obnovi crkvice sv. Jure na vrhu Biokova u 17 st. zahvaljujemo našem domaćemu povjesniku don Petru Kaeru, Makaraninu (1848—1919), koji ga je 1893. objavio.¹⁵⁾ Kaer nije označio, gdje je dokumenat našao i kojim je pismom bio pisan. Bez sumnje bosančicom, koja je do svršetka 18 st. bila u običaju na biokovsko-neretvanske području. Dokumenat prenosim u cijelosti, ispravivši pogreške tiska i čitanja, kako slijedi:

14) Arhiv Franjevačkoga samostana Sumartin, Codex 23, str. 57. — Isp. Zlatović S., Izvještaj o Bosni god. 1640. o. Pavla iz Rovinja, STARINE XXIII, Zagreb, 1890, 20—21.

15) Kaer P., Skematizam spljetsko-makarske biskupije, Primjedbe i isprave, Split, 1893, XI—XII.

„Na 1671. augusta 31.

Neka se znade da u ono vrime bi prije ovoga rat među Turkom i duždom za 30 godina, pak se učini mir među njima na 1670. Tada biaše prisvitli fra Marian Lišnjić biskup makarski, omiški i ašistente duvan(j)ski, a ministrom mnogo poštovani fra Grgo Ivaka, u Vrdolu kapelanom pošt. fra Barno Kunić,¹⁶⁾ koji dajem znati poštovanim ocem kapelanom i bogoljubnim krštjanom kako i koji bismo na ovi dan na Svetomu Jurju: poštovani redovnici i pripoštovani oci fra Petar Vuković¹⁷⁾ vikar biskupov, i pošt. otac fra Frane Nimičić guardian makarski, pošt. otac fra Stipan Cetinjanin i pošt. fra Mijo Čelanović, pošt. otac fra Šimun Ribarović, pošt. fra Barno Kunić kapelan vrdolski, koji stavi svete kosti i zapisa na otar u darvo.

I neka znate, koji(h) su sveti(h) relikvje: sv. Iždura mučenika, sv. Klimenta muč., sv. Leodora muč., sv. Kombula muč, i sv. Matata muč., i blaženoga Luciana muč., i karv mnogih mučenika.

Molim poštovane oce kapelane da imadu pomlju od ovih relikvia zašto su u kašu darvenu, tako se dogodi.

I neka se znade kako nađoše bogoljubni starci, da je otar na vrdolskomu, i tako osta vavik, kako je i do sad bilo, što je vazda priporučujem svakom u svetim molitvam.

Pisa je fra Barno Kunić, i ja ozdal podpisani ispovidam u viru da je tada sva kapela na vrdolskomu, budući da je pomaknuta u istok svakolika kad je najposlin rađena, i tako je ostala na vrdolskomu, i ja isti upali klačinu za istu kapelu kada sam bio kapelanom u Slivnu, u viru koji se podpisujem, i molim prisvitloga biskupa da mi regulisa (?) ovu kartu, kako je u njoj.

16) Kaer pogrešno čitao Kurić. Prezime Kunić zajamčeno je u mnogim spisima makarskoga i sumartinskoga samostana, a nosilo ga je u 17 st. više franjevaca.

17) Kaer pogrešno čitao Anković. Tadašnji Lišnjićev generalni vikar Vuković često je svoje prezime pisao latinski „Lupus“ (= vuk). Tako se na dozvoli jurisdikcije fra Jerki Radiću, izdatoj 10. I 1668. u Makarskoj, potpisao „frater Petrus Lupus“ (Arhiv fr. samostana Omiš, Th I); isp. Farlati D., *Illyricum sacrum IV, Venetiis, 1769, 193.*

I ovo ispisa kako nađe u libru koga je pisao ozgor
rečeni kapelan.

Et fideliter ex supradicti Fratris Ego
F. Antonius Millos. "18)

* * *

Neka nova crkvice na vrhu Biokova bude što prije go-
tova! Neka kroz stoljeća privlači nove hodočasnike k sebi!
I neka na njoj bude vidljiv spomen njezine obnove u naše
atomske i televizijske doba!

O. Karlo JURIŠIĆ, OFM

V I D I C I

STUDIJSKI TEDEN ZA CERKVENO GLASBO (Fribourg 22. do 28. avgusta)

Glasbeniki in liturgisti se po vsem svetu trudijo, da bi v času obnavljanja bogoslužja obnovili tudi cerkveno petje in cerkveno glasbo sploh. Vsi čutimo, da nas čaka še veliko dela, predno bomo spolnili zahtevo koncila po skladnem sožitju obredov in pesmi v bogoslužju, ko bodo slovesni peti obredi res višek vse liturgije. Težave bi bile dovolj velike, če bi še dalje vztrajali pri zgolj latinskem jeziku v rimski liturgiji, postoterile so se pa z uvedbo domačega jezika pri maši in delitvi zakramentov. Težave pa ne smejo biti izgovor za leno čakanje, kaj bo prinesla bodočnost, ampak spodbuda k vnetemu in prizadevnemu iskanju novih oblik in izrazov cerkvene glasbe pri posameznih narodih.

Koncil nam je nazorno pokazal kaj lahko doseže mednarodno sodelovanje, zato se je za študijski teden, posvečen cerkveni glasbi v času obnove bogoslužja, iz 33 držav zbralo 275 glasbenikov in liturgistov - duhovnikov, redovnikov, redovnic in laikov; skladateljev, organistov, pevovodij in profesorjev. V prijaznem in lepem okviru katoliške univerze v Fribourgu v Švici smo od 22. do 28. avgusta poslušali vsak dan po dve predavanji glasbenih in liturgičnih strokovnjakov. Opazovali in ocenjevali smo dosežene uspehe nekaterih narodov ko smo poslušali posnetke na ploščah, prebirali knjige in note ter sodelovali pri vsakdanji koncelebrirani maši. Težišče dela pa je bilo v medsebojnih razgovorih o vprašanjih, ki so jih sprožili predavatelji. Ti razgovori so bili vsako popoldne v jezikovnih skupinah: francoski, nemški, italijanski, angleški in španski. Seveda smo prav pri tej točki sporeda najbolj občutili odsotnost samostojne slovanske ali celo jugoslovanske skupine, ko smo pa ves slovanski svet zastopali le banjaluški škof msgr. Pichler, frančiškan p. Stanko Anić-Milić ter podpisani. Udeleževal sem se navadno razgovorov francoske skupine ter videl, koliko bi mogli narediti za slovensko

18) Fra Ante Miloš(ević) iz Župe, koji je iz originala prepisao navedenu bilješku, rođen je oko 1723, a umro 23. II 1803. u Makarskoj „in odore sanctitatis“. Isp. Lulić A., Memorie della Franciscana Provincia del SS. Redentore in Dalmazia, Split, 1867, 51.